

NOTE LEXICALE ȘI ETIMOLOGICE: IR. ČEP, GŪȘE, GUT, MÉTURE, SAPÚN

de

Gabriel BĂRDĂȘAN

Delimitarea fondului lexical de origine latină din lexicul dialectului istroromân, problemă ce a stat în centrul preocupărilor noastre recente, a avut ca punct de pornire verificarea etimologiilor propuse cuvintelor istroromâne în lucrările de specialitate consacrate lexicului istroromân și celui românesc în general. Analiza întreprinsă a relevat existența, în cazul unui număr însemnat de cuvinte din vocabularul istroromânei, a unor soluții etimologice extrem de variate propuse aceluiași cuvânt.

Prezentarea noastră își propune să ilustreze, prin câteva exemple și comentarii, categoria termenilor istroromâni pentru care au fost propuse două categorii de soluții etimologice: raportarea cuvântului istroromân la un etimon latin, în unele surse lexicografice, dar și explicarea lui printr-un cuvânt de altă origine decât latină, în alte lucrări ce discută originea cuvintelor. În unele cazuri, a fost acceptată soluția etimologică ce explică termenul istroromân dintr-un etimon latin (*ăj̄er*, *ăj̄er* < lat. *āēr*, *āērem*; *băj̄er(e)* < lat. *bājulus*, *-um/bājula*, *-am*; *căj̄er*, *căj̄er* < lat. *caiulus*; *códe* < lat. *cōda*, *-am* etc.), în alte cazuri pare să se susțină etimologia nelatină (*căj̄be* < cr. *kajba*, cf. it. dial. *gàiba*; *léje* < ven. *leje*; *patí* < ven. *patir*, it. *patire*, cr. *pàtiti* (*se*) etc.), iar în alte situații este foarte posibil ca un cuvânt moștenit să se fi suprapus cu un cuvânt împrumutat, fapt ce face dificilă și uneori chiar imposibilă clarificarea etimologiei termenului istroromân. Termenii pe care îi propunem spre analiză ilustrează ultimele două cazuri delimitate.

1. Ir. *čep* s.n./s.m. „cep, dop”; forma *čep* a fost notată de Byhan 365: *tšep* (înregistrat de Maiorescu 99: *cep*, pl. *cepuri* „orice dop, astupuș”), glosat prin germ. „Stöpsel”; Popovici II 105: *čep*, *-u*, pl. *-ur*, glosat prin germ. „Zapfen”; Morariu, *De-ale cirebirilor* II 7: *Iâ mes-a nuntru e ie zecepit-a-vo tîrdo cu cepu, che nu ieșe fâre*. (B); Cantemir 161: ~ s.n.; Kovačec, *Rječnik* 61: ~, *-u*, *čěpure*, *-urle* s.m. (J) = cr. „čep”; varianta

fonetică **țep** a fost atestată de Popovici II 105: cf. și ~; Pușcariu, SI III Glosar 328: ~ „cep, dop”, ilustrat prin contextul *Saca vote căn ȝo verir tu ver lâ âpe din cadere, otoți-ver-o pre țep, saca zi din urę.* (vezi Pușcariu SI I 8/5); Kovačec, *Rječnik* 61: ~, -u, *țepure*, -urle s.n. (S), 202: ~, -u, *țepure*, -urle s.n. (B).

Cuvântului istroromân și echivalentului său din celelalte dialecte istorice ale românei li s-au propus două categorii de soluții etimologice:

a) lat. **cippus**, -um „par ascuțit; columnă funerară; piatră de hotar”, influențat semantic și formal de bg. **čep** ([Densusianu, ILR I 152: rom. *cep*, cu un sens echivalent cu cel al abruz. *ceppe* = „turaciolo di legno per chiudere la cannella della bote”, sens pentru care nu este necesar să admitem o origine slavă (sl. *čepŭ*); PEW 333; [CDDE 303 s.v. *cep*: „înțelesul de „bondon” (fr.) pe care-l mai are *cep* poate să fie latin (cf. abruz. *čeppe* „turaciolo di legno per chiudere la cannella della bote”), dar se poate să fie sl. *čepŭ*]; [DA I 2 s.v.]; [REW 1935: lat. *cippus*], dar cu nuanțarea făcută de [Graur, *Corrections* 93]: „*cep* au moins pour une partie de ses acceptions, représente sl. *čepŭ*”; [Pușcariu, LR I 278: „În unele cazuri e greu de stabilit dacă avem a face cu un cuvânt de origine latină. Astfel, *cep* pare a fi *cippus* latin, peste care s-a așezat *čep* bulgăresc.]; CDER 1654; [vezi și Ivănescu, ILR 213: lat. *cippus* > *cep]; Mihăescu 243: „lat. *cippus* „poteau, borne” > dr., ar. *cep*, megl. *čomp*, ir. *țep* „bondon” (it. *ceppo*, engad. *čep*, friul. *tsep*, fr. *cep*, *sep*, prov., cat. *cep*, sp., port. *cepo* avec divers sens parmi lesquels se place aussi celui que lui donne le roumain; néanmoins l’influence sémantique du bg. ou scr. *čep* reste possible et, sous le rapport phonétique dans le cas des formes ar. et megl., indéniable”; [DEX² s.v.], [MDA I s.v.]);

b) v. bg. **чепъ** = germ. „Zapfen” (Byhan 365; Popovici II 105); bg. **čep** „cep” [DM 99 s.v. *tšomp* „cep”]; bg. **čepŭ** = fr. „bondon; bouchon” [DDA 352 s.v. *čep*]; Scărlătoiu 247.

Soluțiile etimologice oferite termenului românesc și, implicit, formelor sale dialectale relevă posibilitatea moștenirii cuvântului din latină datorită caracterului său panromanic (vezi ILR II 111, 163) și datorită răspândirii sale generale în dialectele istorice ale românei, dar în același timp indică legătura acestuia cu v. bg. *čep* din cauza dificultăților întâmpinate în explicarea, prin latină, a sensului dezvoltat de cuvântul românesc, cu toate că există forme romanice cu înțelesuri similare (vezi CDER 1654). Așadar, situația termenului analizat nu permite susținerea exclusivistă a unei singure opțiuni, forma latină și cea slavă suprapunându-se în termenii din dialectele românești. În acest context, cuvintele lui Sextil Pușcariu vin să întărească afirmațiile noastre: „În unele

cazuri e greu de stabilit dacă avem a face cu un cuvânt de origine latină. Astfel, *cep* pare a fi *cippus* latin, peste care s-a așezat *čep* bulgăresc”¹.

2. Ir. **gúșe** s.f. „gușă (de animal)”; termenul a fost consemnat² în forma **gúșe** de Byhan 227: *gúșe*, *-še*, în (J) *γușe* (atestat de N. II; Maiorescu 107 *infra*; Wgd.-Hs.: *gușe*, glosat prin germ. „Kropf von Tieren”, asemenea cr. *gúša*, *gúša* pentru păsări); Popovici II 114: ~, *-a*, pl. *-e*, *-le*, notat în sintagme precum: ~ *de gal'iră*, *de pure*, *de purman* = „gușă de găină, de curcă, de curcan”; varianta **gúșă** apare la Maiorescu 107: ~, pl. *gușe*, termen glosat prin germ. „Kropf”.

Din punct de vedere etimologic, ir. *gúșe* a fost raportat la:

a) lat. **geusiae** „gâtlej”, datorită apropierii de unele forme romanice – it. *gozzo*, fr. *gosier* etc. (PEW 747; [DA II 1 s.v.]; [REW 3750]; [Pascu, *Beitrag zur Geschichte der rumänischen Philologie*, Leipzig, 1920, p. 10: lat. *gusia]; [cf. și DDA 509 s.v. *gúșe* „gât” < lat.-gall. *geusiae* „Kehle”, „jouis”]; CDER 3932³: lat. *geusiae*, probabil redus la ***gusia**; [DEX² s.v.]; [MDA II s.v.]);

b) termen din substratul traco-dac, comun cu albaneza – vezi alb. *gushë* „gât, creasta cocoșului” ([Miklosich, *Slav. Elem.*, 9: „gușă – alb. *gushë*” și *Albanische Forschungen*, I, Viena, 1870, p. 365]; Popovici II 114: alb. *gușe* < lat. *geusiae*; [TDRG s.v.]; [Philippide, *Originea* II 716]; [Rosetti, ILR 278]; [DM 148 s.v. *gúșă* „gât”: „Există și în alb. *gushë*.”]; ILR II 343-344; Russu, *Elemente* 173-174; Brâncuș, *Vocabularul* 86-87, oferă spre comparare forma din albaneză *gushë*, cuvânt ce are același sens ca în română, fiind foarte bogat în derivate și compuse; aceeași sursă notează formele dialectale sud-dunărene: ar. *gușe*, cu sensul fr. „goître, gorge”, dar și al fr. „cou”, și megl. *gușă* „gât”; [Mihăescu 313: origine daco-moesiană sigură sau foarte probabilă, termenul având corespondent în albaneză]; [Sala, *De la latină* 84, 87]; Frățilă, *Studii* 302.

Prima soluție etimologică este contestată de Philippide, *Originea* II 716, unde se precizează: „Cuvântul, care se găsește cu înțelesuri și forme analoge și pe alt teren romanice, este de origine obscură și legătura lui cu *geusiae*... este problematică”. Etimonul latin este contestat și de Brâncuș, *Vocabularul* 86-87, care precizează că etimonul propus nu se susține din motive fonetice. Concordanțele româno-albaneze susțin apartenența termenului la substratul traco-dac.

3. Ir. **gut** s.n., s.m. „gât” a fost notat de Byhan 228: ~, *-tur*, *γut* în (J) (atestat de N. II; Maiorescu 107: ~, pl. *guturi*, uneori *gutură*; Iv. 9: *gut*; Grt. 785: *gut*, *-ti*, *-tsi*, *-turle*, forme glosate prin germ. „Hals”; Wgd.-Hs.: ~, germ. „Kropf bei Menschen” – „gușă”); Popovici II 114: ~, *-u*,

¹ Pușcariu, LR I 278.

² Pentru consemnarea formelor atestate în istroromână vezi și Frățilă, *Studii* 302.

³ Vezi și alte etimologii propuse pentru rom. *gușă*.

pl. *-ur, -urle*; Pușcariu, SI II 214: ~; Morariu, *Lu frați noștri* 46: *Pac l-a zăvit cu gutu și la ăn potoc hitit.* (S), 60: *Se reși gutu zeși-l' che-l ren făce c-a murit [...]* (S), 75: *păr la gut* (B); Morariu, *De-ale cirebirilor* I 31: *păr la gut* (S); Pușcariu SI III Glosar 311; Cantemir 167: ~, *-ure*; Dahmen-Kramer, *Observații* 84: *ȳút* (J); Kovačec, *Rječnik* 88: ~, *-u* s.m. sg. (*dóĭ gút*) și s.n. (*gúturle*) (sud), *ȳut, -u, -ure, -urle* s.m. (J), glosat prin cr. „grlo, grkljan”; Sârbu-Frătilă 216: ~ (*ȳut*), *-ure*; Frătilă, *Studii* 245-246: ~, *guture*. Consemnări ale cuvântului istroromân se înregistrează și în atlasele lingvistice: ALR I/I, h. 35 **gât**: *gútu* (art.) (B), *ȳútu, doĭ ȳúture* (J), în nota pentru ambele puncte de anchetă se precizează „tot gâtul”; ALR I/I, h. 36 **grumaz**: *ur gut, doĭ gut* (B), *ȳútu* (J), în note: „se înțelege tot gâtul, deci atât cât îl cuprinzi cu amândouă mâinile”; ALR II MN [6948] **partea dinainte a gâtului**: *ȳútu* (J); ALR II, h. 46 **gât**: *ȳútu, ȳúture* (J); ALRM I/I, h. 52 **gât**: *gut* (B, J); Pellis 170 **gola** („grumaz”): *ȳútu* (J); *gútu* (S, B); Pellis 175 **collo**: *gútu* (J, S, B).

În lucrările cu caracter lexicografic se înregistrează următoarele soluții etimologice:

a) v. sl. **glutъ** „înghițitură” (Byhan 228: cr. *gut*; Popovici II 114: v. bg. *glъtvъ*; [Rosetti, ILR 320]; Dahmen-Kramer I 235: cr. *gut, apud* Byhan 228, Skok I, 638-639);

b) lat. **guttura** (CDER 3788: lat. *guttūra* „gâtlej, gât” – transmis și unor dialecte franceze, de unde fr. *goître* „gâtlej” – de la pluralul căruia s-ar fi format pl. *gâturi*, iar de la acesta s-a refăcut un singular analogic *gât*⁴; în aceeași sursă se precizează că ar putea fi, de asemenea, „un substantiv redus încă din latină la tipurile de declinare a doua, ca *împărat* < *imperator*... În ambele cazuri rezultatul *î* e problematic.”);

c) lat. **guttur** „gâtlej, gât” contaminat cu un element de origine slavă ([Densusianu, ILR I 182: „*Gât* poate fi însă *glŭtŭ* + **gut*, lat. *guttur* care a existat, fără îndoială, câțva timp în limba română, așa cum o arată forma dr. *guturai*.”]; Pușcariu SI II 214-215 relevă dificultatea alegerii între originea latină sau cea slavă pentru termenul ir. *gut*; autorul are în vedere atât etimonul latin care nu întâmpină nicio dificultate fonetică sau semantică dacă se pornește de la nominativ, dar trimite și spre cr. *gut* „beregată”, reprezentantul normal al paleoslavului *glъtvъ*; DA II 1 s.v.: ir. *gut* ar putea fi un descendent direct al lat. *guttur* sau un împrumut recent din cr. *gut* „gâtlej”; CDER 3788: „Analogia cu *guturai*, unde *u* s-a păstrat pare a indica faptul că în *gât* a avut loc o încrucișare cu sl. *grŭlo* „gât”, sau, după părerea altora cu cuvintele slave derivate de la **glŭtŭ*, cf. slov. *golt*, cr. *gut* > ir. *gut*.”; Kovačec, *Descrierea* 198: „Termenul *gut* (gât) poate fi atât slavul *glъtvъ*, cât și lat. *guttur*.”; [Mihăescu 315: *gât* (cf. lat. *guttur*, v. sl.

⁴ Vezi și Sala, *Aventurile* 145.

glütŭ]); Frătilă, *Studii* 245 (după DA): „Posibil ar fi ca lat. *guttur*, păstrat și în derivatele *gutura*, *gutunar*, să fi dat *gut, care ar putea fi refăcută din pl. *guturi – care, apoi, sub influența cuvântului slav – cf. *gătlej* – să fi primit forma *gât*”.

Informațiile etimologice existente relevă dificultatea de a opta între descendența latină sau slavă a termenului existent în două dintre cele patru dialecte ale românei: dr. *gât* și ir. *gut*. În cazul istroromânei, *gut* poate fi raportat atât la lat. *guttur*, cât și la v. sl. *glütŭ*, cu atât mai mult cu cât există o formă croată *gut* ce descinde din slava veche. În cazul formei din dacoromână lucrurile se complică pentru că raportarea la etimonul latin nu explică trecere lui *u* la *â*, iar derivarea din slavă lasă neexplicată amuțirea lui *l*, astfel că trebuie să avem în vedere o contaminare a elementului latin cu cel slav.

4. Ir. **méturę** s.f. 1. „mătură” (sens general atestat); 2. „perie” (Măiorescu 112); varianta fonetică **méturę** apare înregistrată la Byhan 275: ~, *-re* (atestat de Grt. 432; Iv. 13, formele propuse fiind glosate prin germ. „Besen”; Măiorescu 112: *métură*); Popovici II 125: ~, *-a*, pl. *-e*; Morariu, *Lu frați noștri* 45: (art.) *Metura nove, meturę bire*. (S); Bartoli, *Liste (apud Pușcariu SI III 122)*: ~ (S); Pușcariu SI III Glosar 314; Cantemir 171: ~, *-r*; Kovačec, *Rječnik* 116: ~, *-a* (sud), glosat prin cr. „metla”, dar și în ALIr 1431 *târŃ* (în *grajd*): *o méturę, do méture* (S, N), în (S) în paralel cu *un šul', doj šul'*; forma **métura** este notată de Iv. 13 (*apud* Byhan 275); Pușcariu SI II 76: ~, 146: ~ (art.); Bartoli, *Liste (apud Pușcariu SI III 122)*: ~ (B, L, Sc, N) și în atlasele lingvistice: Pellis 843 **granata**: (art.) *métura* (B); ALIr 1431 *târŃ* (în *grajd*): *o métura, do méture* (S, L, M, C), *o métura, do métur* (B, Șc, T, Z).

Etimologiile propuse acestui termen sunt extrem de variate:

a) lat. **mētŭla**, **-am** (PEW 1053); lat. **mētŭla**⁵ (din **mēta** „con, piramidă mică”) (CDDE 1074); lat. **mētŭla** (Popovici II 125); lat. **betul(l)a** + sl. **metla** ([DDA 679-680 s.v. *métură, apud* DR, IV, 1377]); în CDER 5166 se precizează că acest etimon ridică probleme din punct de vedere semantic (cf. și Brâncuș, *Vocabularul* 142);

b) lat. **matta** „covoraș” cu schimbare de gen > ***mat** ce explică pl. *mături* de la care, prin falsă regresivitate s-a ajuns la *mătură*; termenul poate fi raportat și la lat. ***mattula**, însă fonetismul din română prezintă o anumită dificultate (CDER 5166);

c) sl. **metŭla** (bg., rus., scr. **metla**) (Cihac II 190; Byhan 275; [Philippide, *Originea* II 114: autorul îl consideră cu origine obscură, dar

⁵ CDDE 1074: „la început cuvântul românesc a trebuit să însemne „touffe, botte de foin” și, cum măturatul se făcea cu asemenea legături de crenguțe, de fân, a putut ușor ajunge la semnificațiunea pe care o are azi”.

precizează că „*mătură* nu poate fi separat de slavul *metla* cu același înțeles”]; [vezi Petrovici, *Le latin* 319-320: sl **metŭla* > lat.-romanice **metula* > rom. *mătură*]; Dahmen-Kramer I 255: „*mătură* existe anche in rumeno; certamente risale allo strato slavo più antico e non direttamente al croato *metla* «scopa»”). Etimologia e contestată de Densusianu, ILR I 187: „*mătură* rămâne încă obscur și, după părerea noastră, etimologia sa nu poate fi căutată în cuvântul slav”; PEW 1053; Brâncuș *Vocabularul* 142: explicația prin etimon slav întâmpină dificultăți fonetice (*l* > *r* și *ѣ* > *u*); vezi și Graur, *Corrections* 105, Mihăilă 16;

d) origine traco-dacă ([Pușcariu, LR I 169: *mătură* – cuvânt autohton, cu corespondentul albanez *netullë*, ambele înrudite cu sl. *metla*]; Brâncuș, *Vocabularul* 142: cuvântul românesc este comparat cu alb. *netull*, -a, *netëll* „mătură”; motivația raportării cuvântului la fondul lexical din substrat o constituie absența accentului pe segmentul -ur-, specifică unui număr mare de cuvinte de origine traco-dacă; [Mihăilă 16]; [Fischer, *Latina* 141: cuvânt de origine autohtonă]; [Mihăescu 313]).

Observăm că ipoteza originii latine, dar și cea a originii slave a termenului românesc existent în toate cele patru dialecte (dr. *mătură*, ar., megl. *metură*, ir. *meture*) sunt vulnerabile fie din punct de vedere semantic, fie din punct de vedere fonetic. Considerăm că originea termenului trebuie căutată în fondul lingvistic balcanic preroman, fapt relevat de lingvistul I. I. Russu: „Existent și în albaneză, cuvântul este carpato-balcanic de origine indo-europeană autohtonă, înrudit și identic cu cel slav”⁶.

5. Ir. **sapún** s.n. „săpun” a fost înregistrat de Byhan 334: ~ (atestat de Maiorescu 121: *săpún* în (B), alături de împrumutul *saiif*; Iv. 11: *savunu*), glosat prin germ. „Seife”; Popovici II 146: ~, glosat prin germ. „Seife”; de asemenea, termenul istroromân a fost notat în MALGI, h. 105 *săpun*, pl. (și art.): (*ur*) *sapún*, *sapúnu* (!), (*m.m.*) *sapúne*, *sapúnele* (L).

Pentru ir. *sapún* s-au propus următoarele etimologii:

a) lat. **sapo**, -**ōnem** (PEW 1515; [REW 7589], dar [Graur, *Corrections* 112: „il n’est pas certain que *sapun* vienne du latin”]; [DM 257 s.v. *săpún*]; [CDER 7435, unde se consideră ca probabilă derivarea directă din latină]; [DDA 921 s.v. *săpúne*]; [Graur, *Etimologii* 79: *săpun* < lat. *sapo*]; ILR II 306; [DA X 1 s.v.: lat. *sapo*, -*onis*]; [Mihăescu 459: „rien ne s’oppose à l’idée que le roumain *săpun* ait pour origine le latin *sapo*, -*onis*”]; [Sala, *De la latină* 29, 53: *săpun* < lat. *saponem* – panromanice];

b) cr., slov. **sapun** (Nem. I 403, *apud* Byhan 334; CDER 7435, exclusiv pentru forma istroromână);

c) sl. **сапоунь** (Popovici II 146).

⁶ Russu, *Elemente* 180.

Observăm că în ceea ce privește dr., megl. *săpún*, ar. *săpúne* există o oarecare unanimitate referitoare la descendența latină a acestor forme. Varianta fonetică istroromână ridică unele probleme legate de etimonul pe care-l continuă. Deși prezența unor continuatori ai lat. *sapo*, *-onem* în dialectele românești și caracterul panromanice al acestuia ar motiva originea latină, structura fonetică a ir. *sapún* relevă absența acțiunii unei legi de evoluție fonetică specifică termenilor moșteniți din istroromână care prezintă un *-n-* intervolic (> *-r-*). Prezența unor forme similare celei latine în limbile balcanice poate motiva ipoteza împrumutului din croată, slovenă sau cel puțin suprapunerea formei utilizate de populațiile vecine istroromânilor peste cuvântul moștenit din latină.

Raportarea celor cinci termeni istroromâni supuși analizei exclusiv la un etimon latin este dificilă și, în unele privințe, chiar imposibilă: unele cuvinte relevă suprapunerea dintre anumite forme aflate în concurență – una moștenită din latină și una împrumutată – (*čep*, *gut*, *sapún*), altele trimit spre un fond lingvistic preroman (*gúșe*, *méture*).

ABREVIERI

abruz. = abruzzez; din Abruzzi;
alb. = albanez(ă);
ar. = aromân(ă);
art. = articulat;
B = Bârdo;
bg. = bulgar(ă);
C = Costârcean;
cat. = catalan(ă);
cf. = confer;
cr. = croat(ă);
dial. = dialect; dialectal;
dr. = dacoromân(ă);
engad. = engadinez;
f. = feminin;
fr. = francez(ă);
friul. = friulan(ă);
germ. = german(ă);
h. = hartă;
ir. = istroromân(ă);
it. = italian(ă);
J = Jeiăn;
L = Letai;
lat. = latină; latinesc;
M = Miheli;
m. = masculin;

megl. = meglenoromân(ă);
 MN = Material Necartografiat;
 N = Noselo;
 n. = neutru;
 p. = pagină;
 pl. = plural;
 port. = portugheză;
 prov. = provensal(ă);
 rom. = română; românesc;
 rus. = rusă; rusesc;
 S = Suşnieviţa;
 s. = substantiv;
 Sc = Sucodru;
 scr. = sârbocroat(ă);
 sl. = slav(ă);
 slov. = sloven(ă);
 sp. = spaniol(ă);
 s.v. = sub voce;
 Şc = Şcabici;
 T = Târcovţi;
 v. = vechi, veche;
 ven. = veneţian(ă);
 Z = Zankovţi

SIGLE ŞI ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

- ALIr = Goran Filipi, *Istrorumunjski lingvistički atlas. Atlasul lingvistic istroromân. Atlante linguistico istrorumeno*, Pula, 2002.
 ALR I/I = *Atlasul lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea I, de Sever Pop, vol. I: *Părţile corpului omenesc şi boalele lui*, Cluj, 1938.
 ALR II = *Atlasul lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea a II-a (ALR II), vol. I: A. *Corpul omenesc, boale (şi termeni înrudiţi)*. B. *Familia, naşterea, copilăria, nunta, moartea, viaţa religioasă, sărbători*. C. *Casa, acareturile, curtea, focul, mobilierul, vase, scule*, de Emil Petrovici, Sibiu, Muzeul Limbii Române, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1940.
 ALRM I/II = *Micul atlas lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea I (ALRM I), vol. II: *Familia, naşterea, botezul, copilăria, nunta, moartea*, de Sever Pop, Sibiu, Muzeul Limbii Române, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1942.
 Bartoli, *Liste* = Listele lui Bartoli (*apud* Puşcariu SI III, p. 97-141).
 Brâncuş, *Vocabularul* = Gr. Brâncuş, *Vocabularul autohton al limbii române*, Bucureşti, EŞE, 1983.
 Byhan = Arthur Byhan, *Istrorumänisches Glossar*, în „Sechster Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig”,

- herausgegeben von dem Leiter des Instituts Prof. Dr. Gustav Weigand, Leipzig, 1899, p. 175-396.
- Cantemir = Traian Cantemir, *Texte istroromâne*, București, EA, 1959.
- Cihac I, II = A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-roumaine*, vol. I *Éléments latins, comparés avec les autres langues romanes*, Francfort, 1870; vol. II *Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-moderne et albanais*, Francfort, 1879.
- CDDE = I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine. (A-Putea)*, București, Paralela 45, 2003.
- CDER = Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin, București, Editura Saeculum I.O., 2001.
- DA = *Dicționarul limbii române*: DA I 2 (tomul I, partea II C, 1940); DA II 1 (tomul II, partea I F-I, 1934); DA X 1 (tomul X, partea 1, Litera S – S-sclabuc, 1986).
- Dahmen-Kramer I = Wolfgang Dahmen, Johannes Kramer, *Le inchieste istro-rumene di Ugo Pellis*. Parte prima: Questioni 1-1512, în „Balkan Archiv. Neue Folge”, 13, 1988, p. 209-281.
- Dahmen-Kramer, *Observații* = Wolfgang Dahmen, Johannes Kramer, *Observații despre vocabularul istroromânei vorbite la Jaiân*, în „Balkan Archiv. Neue Folge”, I (1976), p. 81-89.
- Densusianu, ILR I-II = Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*, vol. I *Originile*, vol. II *Secolul al XVI-lea*, ediție îngrijită de prof. univ. J. Byck, București, EȘ, 1961.
- DDA = Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic*, [București], EA, 1963.
- DEX² = *Dicționarul explicativ al limbii române*, ed. a II-a, București, Ed. Univers Enciclopedic, 1996.
- DM = Th. Capidan, *Meglenoromâni*, vol. III *Dicționar meglenoromân*, București, [f.a.].
- DR = „Dacoromania”, Cluj, I, 1920-1921 ș.u.
- Fischer, *Latina* = I. Fischer, *Latina dunăreană. Introducere în istoria limbii române*, București, EȘE, 1985.
- Frățilă, *Studii* = Vasile Frățilă, *Terminologia corpului omenesc în dialectul istroromân*, în idem, *Studii de toponimie și dialectologie*, Timișoara, Ed. Excelsior Art, 2002, p. 211-312.
- Graur, *Corrections* = Al. Graur, *Corrections roumaines au REW*, în „Bulletin linguistique”, V (1937), p. 80-124.
- Graur, *Etimologii* = Al. Graur, *Etimologii românești*, București, EA, 1963.
- ILR II = *Istoria limbii române*, vol. II (redactor responsabil Ion Coteanu), București, EA, 1969.
- Ivănescu, ILR = G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, ed. II-a, Iași, Ed. Junimea, 2000.
- Kovačec, *Rječnik* = August Kovačec, *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik (s gramatikom i tekstovima)*, Pula, 1998.

- Kovačec, *Descrierea* = August Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, București, EA, 1971.
- Maiorescu = Ioan Maiorescu, *Itinerar în Istria și Vocabular istriano-român*, ediția a II-a publicată de Titu Maiorescu, București, Editura Librăriei Socec, 1900.
- MALGI = Radu Flora, *Micul atlas lingvistic al graiurilor istroromâne (MALGI)*, ediție îngrijită de Bogdan Marinescu, București, EAR, 2003.
- MDA I-IV = *Micul dicționar academic*, vol. I Literele A-C, vol. II Literele D-H, vol. III Literele I-Pr, vol. IV Literele Pr.-Z, București, Ed. Univers Enciclopedic, 2001-2003.
- Mihăescu = H. Mihăescu, *La romanité dans le sud-est de l'Europe*, București, EAR, 1993.
- Mihăilă = G. Mihăilă, *Criteriile periodizării și geografia împrumuturilor slave în limba română*, în idem, *Studii de lexicologie și istorie a lingvisticii românești*, București, EDP, 1973, p. 9-53.
- Miklosich, *Slav. Elem.* = Franz, Miklosich *Die slavischen Elemente im Rumunischen*, Wien, 1861.
- Morariu, *De-ale cirebirilor I* = Leca Morariu, *De-ale cirebirilor, I Texte din Sushevița*, (extras din „Codrul Cosminului”, VI (1929), Buletinul Institutului de Istorie și Limbă de la Universitatea din Cernăuți), Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editura „Glasul Bucovinei”, 1929.
- Morariu, *De-ale cirebirilor II* = Leca Morariu, *De-ale cirebirilor, II Texte din Bârdo, Sucodru și Grobnic*, (extras din „Codrul Cosminului”, VII (1930), Buletinul Institutului de Istorie și Limbă de la Universitatea din Cernăuți), Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editura „Glasul Bucovinei”, 1932.
- Morariu, *Lu frați noștri* = Leca Morariu, *Lu frați noștri. Libru lu rumeri din Istrie. Cartea românilor din Istria. Il libro degli rumeni Istriani*, Suceava, Editura Revistei „Făt-Frumos”, 1928.
- Pellis = răspunsurile înregistrate de U. Pellis în localitățile istroromâne anchetate pentru *Atlasul lingvistic italian* și publicate de Dahmen-Kramer = Wolfgang Dahmen, Johannes Kramer, *Le inchieste istro-rumene di Ugo Pellis*. Parte prima: Questioni 1-1512, în „Balkan Archiv. Neue Folge”, 13, 1988, p. 209-281; Parte seconda: Questioni 1513- 3338, în „Balkan Archiv. Neue Folge”, 16, 1991, p. 107-137.
- Petrovici, *Le latin* = Emil Petrovici, *Le latin oriental possédait-il des éléments slaves?*, RRL, XI (1966), p. 313-323.
- PEW = Sextil Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I. Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen*, Heidelberg, 1905.
- Philippide, *Originea I-II* = Alexandru Philippide, *Originea românilor*, vol. I *Ce spun izvoarele istorice*, Iași, Tipografia „Viața Românească” S.A., 1923; vol. II *Ce spun limbile română și albaneză*, Iași, Tipografia „Viața Românească” S.A., 1927.
- Popovici I-II = Iosif Popovici, *Dialectele române (Rumaenische Dialekte)*, IX *Dialectele române din Istria, I (Referințele sociale și gramatica)*, Halle a. d.

- S., Editura Autorului, 1914; II (*Texte și glosar*), Halle a. d. Saale, Editura Autorului, 1909.
- Pușcariu, LR I-II = Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol. I *Privire generală*, București, Ed. Minerva, 1976; vol II *Rostirea*, București, EA, 1994.
- Pușcariu SI I-III = Sextil Pușcariu, *Studii istroromâne*, în colaborare cu M. Bartoli, A. Belulovici și A. Byhan, I. *Texte*, în „Analele Academiei Române”. Seria a II-a: Memoriile Secțiunii Literare, XXVIII (1905-1906), București, 1906, p. 117-182; II. *Introducere – Gramatică – Caracterizarea dialectului istroromân*, București, 1926; III. *Bibliografie critică – Listele lui Bartoli – Texte inedite – Note – Glosare*, București, Cultura Națională, 1929.
- REW = W. Meyer-Lübke, *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, ed. a VI-a, Carl Winter – Universitätsverlag, 1992.
- Rosetti, ILR = Al. Rosetti, *Istoria limbii române. De la origini până în secolul al XVII-lea*, ediția a doua revăzută și adăugită, București, EȘE, 1978.
- RRL = „Revue Roumaine de Linguistique”, București, I, 1956 ș.u.
- Russu, *Elemente* = I. I. Russu, *Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez*, București, EA, 1970.
- Sala, *Aventurile* = Marius Sala, *Aventurile unor cuvinte românești*, București, Ed. Univers Enciclopedic, 2005.
- Sala, *De la latină* = Marius Sala, *De la latină la română*, ed. a II-a revăzută, București, Ed. Univers Enciclopedic, 2006.
- Sârbu-Frățilă = Richard Sârbu, Vasile Frățilă, *Dialectul istroromân. Texte și glosar*, Timișoara, Editura Amarcord, 1998.
- Scărlătoiu = Elena Scărlătoiu, *Istroromâni și istroromâna. Relații lingvistice cu slavii de sud: cuvinte de origine veche slavă*, București, Editura Staff, 1998.
- Skok I-IV = Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, vol. I-IV, Zagreb, Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti, 1971-1974.
- TDRG = H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, I-III, Wiesbaden, 1985-1989.

**NOTES LEXICALES ET ÉTYMOLOGIQUES: LES MOTS
ISTROROUAINS ČEP, GŪȘE, GUT, MÉTURE, SAPŪN**
(Résumé)

Notre étude se propose de présenter et d’analyser les solutions étymologiques données pour quelques mots istrorouains (*čep, gūșe, gut, méturę, sapŭn*) dont l’origine se trouve – d’après certaines sources lexicographiques – soit en latin, soit dans une autre langue. On peut constater que dans tous les cas l’origine exclusivement latine des mots analysés est presque impossible à soutenir et il est nécessaire d’envisager, d’une part, la possibilité de superposition de certaines formes concurrentes (un mot hérité et un mot emprunté) et, d’autre part, la possibilité de trouver l’origine des mots dans le fond linguistique préroman.